

مدل پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور

مینا ابوحمزه^۱

دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه الزهرا (س)

دکتر غلامرضا سلیمانی امیری^۲

عضو هیات علمی دانشگاه دانشگاه الزهرا (س)

دکتر علی عبداللهی^۳

عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی

(تاریخ دریافت: ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۸؛ تاریخ پذیرش: ۹ شهریور ۱۳۹۸)

با توجه به قابلیت‌ها و ویژگی‌های منحصر به فرد زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، بکارگیری آن در سازمان‌ها، منافع و مزایای بسیاری دارد. لذا پژوهش حاضر سعی دارد با بررسی مدل‌های اساسی پذیرش فن‌آوری‌های نوین، مدل مناسب پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور را به‌عنوان پیش‌شرط استفاده و بکارگیری آن در سازمان متبوع، شناسایی نماید. سازمان امور مالیاتی کشور به‌عنوان رکن اجرایی نظام مالیاتی، نقش مهمی در تحقق درآمدهای مالیاتی دارد و بی‌شک پذیرش و بکارگیری فن‌آوری‌های پیشرفته از جمله زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) موجب بهبود عملکرد کارکنان آن سازمان و متعاقباً افزایش درآمدهای مالیاتی دولت و در نتیجه تحقق اهداف کلان اقتصادی می‌شود. لذا انتظار می‌رود که کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور پذیرای زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) باشند و با توجه به مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) عامل اصلی پذیرش این فن‌آوری نوین از دید کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور، سودمندی ادراک شده در نتیجه تأثیر مثبت آن بر خصوصیات کیفی اطلاعات باشد.

واژه‌های کلیدی: زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، مدل‌های پذیرش فن‌آوری‌های نوین، مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور.

¹ abouhamzeh1364@gmail.com

© (نویسنده مسئول)

² gh_soleimany@yahoo.com

³ ali_abdollahi@sbu.ac.ir

مقدمہ

شرکت‌ها به‌طور مرتب و دوره‌ای، ملزم به ارائه انواع گوناگون گزارش در خصوص اطلاعات مالی، مالیاتی، آماری، بازرسی یا صورت‌های مالی سالانه به سازمان‌های دولتی متعدد هستند. از آن‌جا که شرکت‌ها مسئول تهیه اطلاعات و دولت‌ها نیز مسئول پردازش آن اطلاعات هستند، لذا این امر موجب افزایش حجم کار برای هر دو طرف (اعم از تهیه‌کننده و استفاده‌کننده اطلاعات) می‌شود. برای دولت، پردازش تعداد زیاد گزارش‌های دریافتی از شرکت‌ها، بسیار چالش برانگیز، زمان‌گیر و توأم با خطا می‌باشد [۵]. از طرف دیگر، تهیه انواع گوناگون گزارش‌ها و گاهی اوقات تولید داده‌های کاملاً یا نسبتاً مشابه در فرمت‌های مختلف، هزینه‌های زیادی را به شرکت‌ها تحمیل می‌نماید. با پیشرفت فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، سازمان‌ها و شرکت‌ها قادر به تبادل بهتر اطلاعات با یکدیگر هستند. رویکرد و فرایند تبادل داده‌ها و اطلاعات، از تبادل اطلاعات به‌صورت صرفاً دو جانبه به‌سوی سیستم‌های پیشرفته تغییر نموده که منافع آن هم برای بخش خصوصی و هم بخش دولتی است [۱۶].

یکی از این سیستم‌های پیشرفته تبادل اطلاعات، سیستم گزارشگری مبتنی بر زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) است. نتایج بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) نشان می‌دهد که گزارشگری مالی با سرعت و شفافیت مالی زیاد صورت می‌پذیرد [۱] که منافع بسیاری برای سازمان‌های دولتی از جمله سازمان امور مالیاتی و تهیه‌کنندگان گزارش‌ها از جمله گزارش‌های مالیاتی به‌دنبال دارد. در سراسر دنیا، حرکت به سوی الکترونیکی نمودن گزارشگری مالی و مالیاتی شرکت‌ها، یا انجام شده یا در حال انجام است و یا به‌زودی انجام خواهد شد. در بسیاری از این سیستم‌های الکترونیکی، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) یک جزء کلیدی و بسیار مهم است که هم برای مودیان مالیاتی و هم ماموران مالیاتی، مزایای بسیاری دارد. با توجه به مزایای گسترده‌ی این زبان گزارشگری، می‌توان ادعا نمود که هرچند زمان دقیق بکارگیری رسمی زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی مشخص نمی‌باشد، اما بکارگیری گسترده‌ی آن در آینده‌ای نه‌چندان دور اجتناب‌ناپذیر است [۱۲].

یکی از حوزه‌هایی که در آن، سازمان یا سازمان‌های قانون‌گذار نیازمند دریافت گزارش‌های دوره‌ای از شرکت‌های تحت پوشش خود هستند، حوزه مالیات است. به‌دلیل حجم زیاد و حساسیت اطلاعات مالیاتی، قانون‌گذاران حوزه‌ی مالیات از زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) استقبال زیادی کرده و ادارات مالیات و قانون‌گذاران مرتبط در بسیاری از کشورها، برای پیاده‌سازی واژه‌نامه‌ی مالیاتی اقدام کرده‌اند؛ هم‌چنین شرکت‌ها را به ارائه‌ی گزارش‌های خود در قالب این واژه‌نامه ملزم کرده‌اند [۱].

بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی، این مزیت اساسی را دارد که ادارات امور مالیاتی با بکارگیری آن می‌توانند مدت زمان انجام رسیدگی‌ها، هزینه انجام امور اداری و نرخ اشتباه را کاهش و ارتباط با همه گروه‌های زنجیره مالیات شامل مودیان مالیاتی، ماموران مالیاتی و دیگر نهادهای دولتی را افزایش دهند. هم‌چنین با بهبود فرایندهای رسیدگی مالیاتی به‌عنوان مهم‌ترین رکن سازمان امور مالیاتی، موجب تعیین دقیق‌تر و صحیح‌تر درآمد مشمول مالیات شده و لذا تمکین

مالیاتی مودیان را افزایش می‌دهد. افزایش تمکین مالیاتی مودیان، به‌معنای ارتقای کارایی نظام مالیاتی و متعاقباً تحقق هرچه بیشتر درآمدهای مالیاتی دولت خواهد بود.

از یک سو، وجود مشکلات بسیار در گزارشگری مالیاتی در ایران و از سوی دیگر، قابلیت زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) به‌عنوان راه‌حل ثابت شده این مشکل در جهان، موجب شد که این پژوهش به‌دنبال شناسایی مدل مناسب پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور باشد.

مدل‌های پذیرش فن‌آوری‌های نوین

هدف این پژوهش، بررسی پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) به‌عنوان یک فن‌آوری نوین است. از آن‌جا که این زبان، یک فن‌آوری نوین مرتبط با گزارشگری می‌باشد، لذا این پژوهش ابتدا به واکاوی تئوری‌ها و مدل‌های متعدد مطرح در زمینه پذیرش فن‌آوری نوین پرداخته و پس از مقایسه مدل‌های موجود، به شناسایی مدل پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور می‌پردازد. لازم به ذکر است که تاکنون در ایران، پژوهشی با این ساختار در خصوص این موضوع انجام نشده است. با توجه به مغفول ماندن این موضوع مهم، بررسی پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور، در قالب تئوری‌ها و مدل‌های متناسب و با استفاده از چارچوب‌های نظری مرتبط، ضروری به‌نظر می‌رسد.

ویژگی‌های زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، نشان می‌دهد که تئوری‌ها و مدل‌های پذیرش فن‌آوری نوین جهت بررسی مساله پذیرش آن، بسیار مناسب و مرتبط هستند. لذا در ادامه سعی شده است با تشریح و مقایسه تئوری‌ها و مدل‌های پذیرش فن‌آوری نوین، مدل مناسب جهت بررسی پذیرش این زبان در سازمان امور مالیاتی، به‌دست آید. به‌طور کلی از اواسط دهه ۱۹۸۰، اهمیت بررسی موضوع پذیرش فن‌آوری اطلاعات (IT) توسط کاربر یا استفاده‌کننده‌ی آن، به رسمیت شناخته شد. چراکه صرف-نظر از میزان توانایی و پیشرفته بودن هر نوع فن‌آوری اطلاعات، پیش‌شرط استفاده و درک ارزش بالقوه‌ی آن، پذیرفته شدن توسط استفاده‌کننده مورد نظر است [۱۵].

تئوری‌ها و مدل‌های پذیرش فن‌آوری‌های نوین به دو سطح فردی و سازمانی تقسیم می‌شوند. در این پژوهش، که مطالعه‌ی پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط افراد استفاده‌کننده است، تئوری‌های فردی بررسی می‌شود. از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین تئوری‌ها و مدل‌های پذیرش فن‌آوری‌های نوین اطلاعات در سطح فردی، می‌توان به تئوری‌ها و مدل‌های زیر اشاره نمود:

۱. مدل پذیرش فن‌آوری^۱ (TAM) [۸] و [۹].
۲. مدل توسعه‌یافته پذیرش فن‌آوری^۲ (TAM2) [۲۳].
۳. تئوری یکپارچه‌ی پذیرش و استفاده از فن‌آوری^۳ (UTAUT) [۲۴] و

^۱ Technology Acceptance Model

^۲ Extended Technology Acceptance Model

^۳ Unified Theory of Acceptance and Use of Technology

۴. تئوری انتشار نوآوری^۱ (DOI) [۱۷] و [۱۸].

تئوری‌های مذکور به منظور مدل کردن فرایند پذیرش یک فن‌آوری نوین، اساساً به بررسی تمایلات رفتاری استفاده‌کنندگان می‌پردازند. بنابراین بررسی چارچوب‌ها، تئوری‌ها و مدل‌های تمایلات رفتاری بنیادی که ریشه در روانشناسی رفتاری افراد داشته و ابتدا در مطالعات فیشبن و اجزن (۱۹۷۵) و اجزن و فیشبن (۱۹۸۰) طرح شدند، بسیار مفید خواهند بود [۲] و [۱۰].

تئوری‌های تمایلات رفتاری بنیادی که ریشه در روانشناسی رفتاری افراد دارند شامل تئوری اقدام منطقی^۲ (TRA) و تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده^۳ (TPB) می‌باشند. بنابراین ابتدا به تشریح دو تئوری مذکور پرداخته شده که زیربنای سایر تئوری‌ها و مدل‌های پذیرش فن‌آوری‌های نوین هستند.

تئوری اقدام منطقی (TRA)

تئوری اقدام منطقی (TRA) تلاش می‌کند که توضیحی از یک رفتار خاص را بر مبنای انتظارات فرد از نتایج آن رفتار، ارایه نماید. طبق این مدل افراد به‌طور منطقی عمل می‌کنند. در واقع تئوری اقدام منطقی (TRA)، بر این فرض استوار است که افراد همواره با محاسبه و ارزیابی باورهای رفتاری مرتبط با فرایند شکل‌گیری نگرش خود نسبت به آن رفتار، به‌صورت منطقی و مستدل تصمیم‌گیری می‌کنند. تئوری اقدام منطقی (TRA) معتقد است که خیلی پیش‌تر از رفتار، قصد و نیت رفتار قرار دارد و تعیین‌کننده‌های مستقیم نیت رفتار افراد نیز، نگرش آن‌ها نسبت به انجام رفتار و هنجارهای ذهنی مرتبط با آن رفتار است [۲]. بنابراین، مدل حاصل به‌شرح زیر است:

تئوری اقدام منطقی (TRA)

¹ Diffusion of Innovation theory

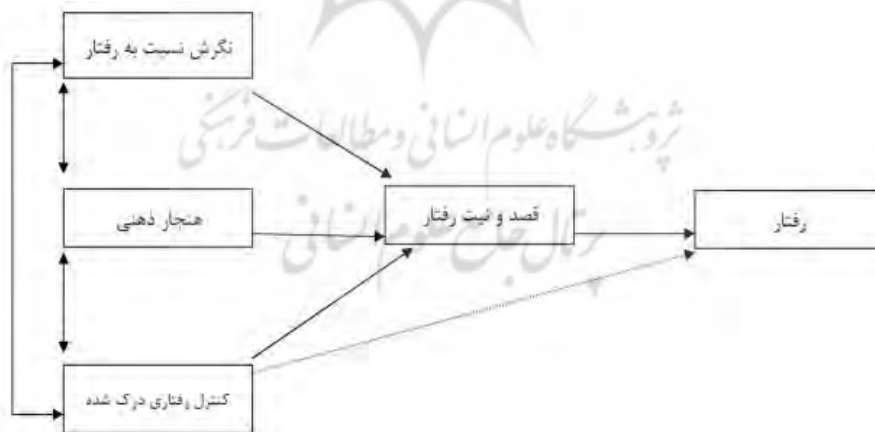
² Theory of Reasoned Action

³ Theory of Planned Behaviour

تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (TPB)

اجزن (۱۹۹۱)، این تئوری را در تلاش برای توضیح رفتار افراد از طریق پرداختن به عوامل خارج از کنترل فرد که ممکن است روی قصد و نیت و رفتار او تاثیر گذارند، ارایه نمود [۳]. تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (TPB) بسیار شبیه تئوری اقدام منطقی (TRA) است و صرفاً عامل کنترل رفتاری درک شده به آن اضافه شده است. به عبارت دیگر، در این ساختار جدید، کنترل رفتاری درک شده به تئوری اقدام منطقی (TRA) اضافه شده و در واقع توسعه مدل بر اساس این ایده است که عملکرد رفتاری فرد از طریق انگیزه (قصد و نیت) و توانایی او (کنترل رفتاری او) تعیین می‌شود [۱۱]. این تئوری دربردارنده درک فرد در این خصوص است که او قادر به انجام یک رفتار خاص و مشخص می‌باشد. ادراک از عوامل جهت تسهیل یا جلوگیری از انجام رفتار، به‌عنوان باورهای کنترلی شناخته شده است که شامل عوامل کنترل درونی (اطلاعات، مهارت‌ها و توانایی‌های فردی) و عوامل کنترل بیرونی (فرصت‌ها، منابع و امکانات) برای انجام رفتار می‌باشند [۷].

بر اساس این تئوری ابتدا باورهای رفتاری و ارزیابی نتایج، نگرش مطلوب یا نامطلوبی را نسبت به انجام رفتار در فرد ایجاد می‌کنند. سپس نتیجه باورهای هنجاری و انگیزه تحقق انتظارات هنجاری دیگران، در هنجار ذهنی نمود پیدا می‌کند و در نهایت باورهای کنترلی نیز، کنترل رفتاری ادراک شده را تعیین نموده و منجر به شکل‌گیری قصد و نیت رفتار می‌شوند. به‌دنبال قصد و نیت ذهنی رفتار نیز، رفتار افراد به عینیت تبدیل می‌شود. به‌طور کلی افراد، تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (TPB) را با استفاده از روشی مشابه مدل ارزش مورد انتظار، تعیین می‌کنند. به این ترتیب که افراد نیروی باور را در قدرت درک شده از عامل کنترل، ضرب می‌کنند. بنابراین با توجه به توضیحات فوق، مدل حاصل به‌شرح زیر است:

تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (TPB)

تئوری اقدام منطقی (TRA) و تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (TPB)، هر دو در حوزه‌ی تئوری‌های شناختی قرار دارند [۱۱]. هر دو تئوری بر این فرض استوار هستند که انسان‌ها توانایی تفکر دارند و این

موضوع، عامل اولیه‌ی روان‌شناختی مطرح در فرایند تصمیم‌گیری است. این دو تئوری در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه پذیرش فن‌آوری اطلاعات، مورد استفاده قرار می‌گیرند. با توجه به ظهور فن‌آوری‌های نوین مرتبط با شبکه‌ی گسترده جهانی، تبادل الکترونیکی داده‌ها، تجارت الکترونیک و موضوعات مشابه دیگر، مطالعات کاربردی به‌منظور بررسی پذیرش این فن‌آوری‌ها ضروری به‌نظر می‌رسد که جهت درک عمیق‌تر موضوعات، باید از تئوری‌های کاربردی استفاده شود. اولین و شاید رایج‌ترین و پرکاربردترین تئوری‌های پذیرش فن‌آوری‌های نوین در سطح فردی، مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) است.

مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)

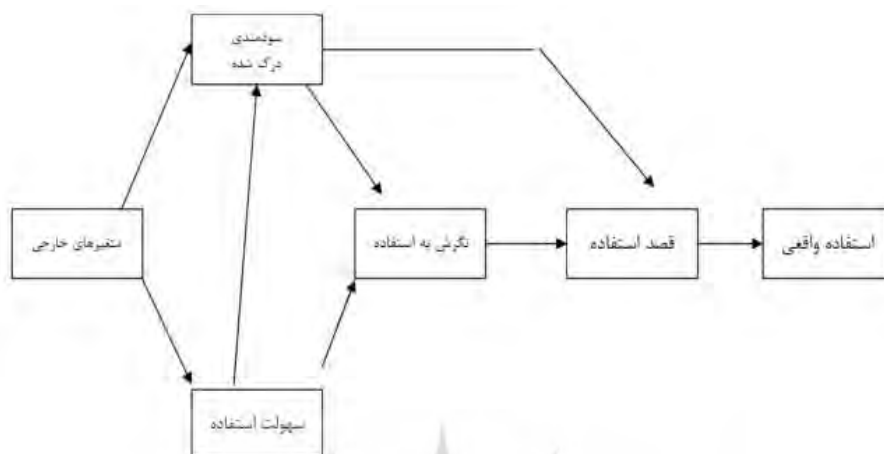
طی سال‌های اخیر، پژوهش‌های بسیاری به بررسی این موضوع پرداختند که چگونه باورها و نگرش‌های کاربران و استفاده‌کنندگان، پذیرش یک فن‌آوری نوین را تحت تاثیر قرار می‌دهند [۸]، [۱۹]، [۱۳] و [۲۰]. این پژوهش‌ها به تئوری‌های متعددی منجر شد که مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، به معروف‌ترین آن‌ها تبدیل گشت. در واقع مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، به‌عنوان موثرترین و رایج‌ترین تئوری در ساختار نظام اطلاعاتی شناخته می‌شود [۱۴].

مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، اولین بار در رساله دکتری دیویسی (۱۹۸۶) مطرح شد [۹]. او در پی درک این موضوع بود که چرا افراد یک فن‌آوری را قبول یا رد می‌کنند. این مدل علاوه بر جنبه پیش‌بینی، رویکرد توصیفی هم دارد و مدیران می‌توانند تشخیص دهند که چرا یک فن‌آوری خاص ممکن است مورد پذیرش واقع نشود و بر اساس شناخت حاصله، گام‌های اصلاحی مناسبی را دنبال نمایند. در واقع با استفاده از این تئوری، ضمن پیش‌بینی واکنش استفاده‌کنندگان در مواجهه با یک فن‌آوری نوین، می‌توان در صورت تشخیص عدم پذیرش آن فن‌آوری نوین، عواملی که بر فرایند پذیرش استفاده‌کنندگان تاثیر منفی داشته‌اند، شناسایی نموده و از مدیریت انتظار داشت که تصمیمات و اقدامات اصلاحی مربوطه را اتخاذ نموده و تا رفع موانع پذیرش شناسایی شده، موضوع را پیگیری نماید. اساساً، مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) مبتنی بر تئوری اقدام منطقی (TRA) است که برای توضیح پذیرش فن‌آوری اطلاعات توسط کاربر، طراحی شده و نشان می‌دهد که قصد و نیت فرد که دلیل بلافصل رفتار اوست، تابعی است از اطلاعات باورهای فرد در این خصوص که انجام یک رفتار خاص، به نتیجه‌ای مشخص منجر خواهد شد [۲۱].

مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) با در نظر گرفتن تئوری اقدام منطقی (TRA) به‌عنوان یک ساختار تئوری، نشان می‌دهد که قصد و نیت فرد برای استفاده از یک فن‌آوری، تحت تاثیر دو باور مهم و کلیدی می‌باشد. اول، سودمندی درک شده یعنی باور فرد در این خصوص که استفاده از فن‌آوری موردنظر به چه میزان عملکرد او را بهبود بخشیده و دوم، سهولت استفاده یعنی باور فرد در این خصوص که استفاده از فن‌آوری موردنظر به چه میزان ساده بود و نیاز به تلاش زیادی ندارد [۹].

مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، عوامل موثر بر رفتار فرد را به این ترتیب پیشنهاد می‌کند: متغیرهای خارجی مانند ویژگی‌های طراحی فن‌آوری، باورها و ارزیابی پیامدهای استفاده، نگرش‌ها، تصمیم‌گیری و قصد استفاده و در نهایت استفاده. بنابراین با توجه به توضیحات فوق، مدل حاصل به شرح زیر است:

مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)

در ادامه‌ی پژوهش‌ها، نسخه‌ی تجدیدنظر شده مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، توسط دیویس و همکاران و در سال ۱۹۸۹ پیشنهاد شد. مدل تجدیدنظر شده، رفتار کاربر را تنها بر اساس سه عامل شامل قصد و تمایل، سودمندی درک شده و سهولت استفاده درک شده، توضیح داده و دارای دو نسخه‌ی قبل از پیاده‌سازی و پس از پیاده‌سازی می‌باشد. مدل تجدیدنظر شده، اثر مستقیم سودمندی درک شده و سهولت استفاده را در مرحله‌ی قبل از پیاده‌سازی نشان می‌دهد، اما پس از پیاده‌سازی تنها معیار سودمندی اثر مستقیمی بر قصد و تمایل فرد داشته و نشان می‌دهد که در مرحله‌ی پس از پیاده‌سازی، سهولت استفاده ارتباط مستقیمی با سودمندی درک شده دارد. بنابراین می‌توان گفت که سودمندی درک شده، مهم‌ترین عامل استفاده از فن‌آوری نوین است. مدل تجدیدنظر شده، دربردارنده‌ی عامل نگرش فرد نیست. چراکه نگرش نسبت به مسایل، موجب رفتار نیست، بلکه انگیزه‌ای خاص برای اقدام و عمل است [۸].

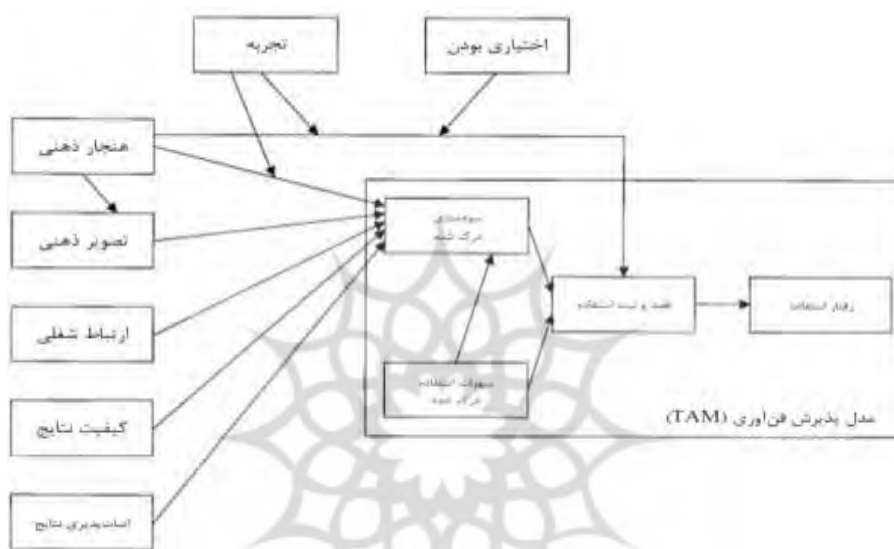
مدل توسعه‌یافته پذیرش فن‌آوری (TAM2)

اگرچه مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، با نمونه‌های مختلف و در موقعیت‌های گوناگونی آزمون شده و اعتبار آن در توضیح پذیرش و استفاده از فن‌آوری اطلاعات تایید شده، با این حال، مدل‌های توسعه‌یافته بسیاری برای آن پیشنهاد شده است. در ادامه‌ی آرایه‌ی نسخه‌های تجدیدنظر شده‌ی مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، ونکاتش و دیویس (۲۰۰۰) مدل ثانویه پذیرش فن‌آوری (TAM2) را پیشنهاد نمودند [۲۳]. در این مدل، سودمندی درک شده و سهولت استفاده درک شده، به‌عنوان مهم‌ترین واسطه‌ها بین مجموعه‌ی متغیرهای خارجی و قصد استفاده از فن‌آوری قرار گرفتند.

مهم‌ترین تفاوت بین مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) و مدل ثانویه آن، عامل سودمندی درک شده می‌باشد که در مدل ثانویه با تمامی عوامل محتمل، پیش‌بینی شده درحالی‌که هیچ‌کدام از آن‌ها، سهولت استفاده درک شده را پیش‌بینی نکردند [۲۳].

به طور کلی، افراد ابتدا به دلیل سودمندی و سپس به دلیل سهولت استفاده از فن‌آوری‌های نوین، از آنها استفاده می‌کنند. لذا مدل ثانویه منطقی‌تر به نظر می‌رسد [۴]. و در بیش از دو دهه‌ی اخیر، این مدل به یک مدل گسترده و مورد استفاده در ادبیات پذیرش فن‌آوری نوین تبدیل شده است [۲۰]. بنابراین، مدل حاصل به شرح زیر است:

مدل توسعه یافته پذیرش فن‌آوری (TAM2)

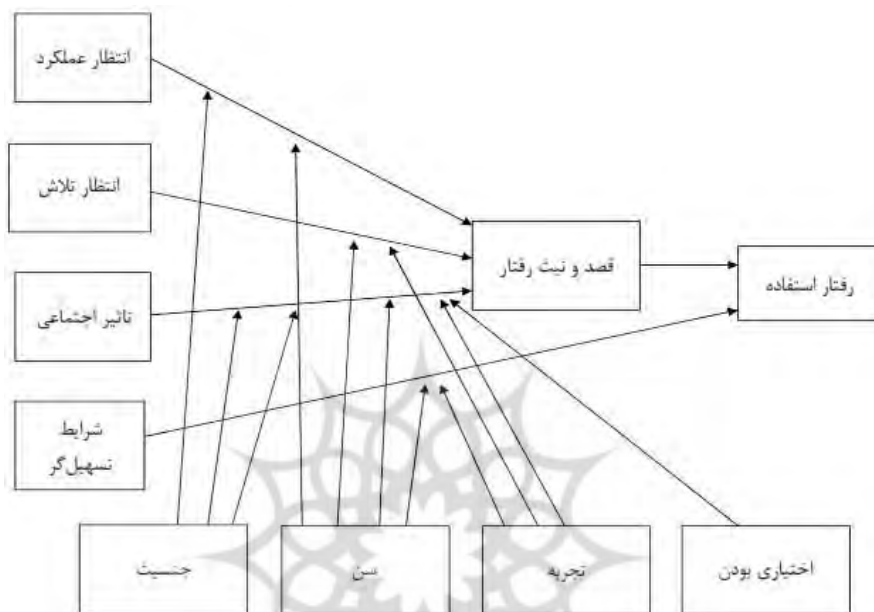
تئوری یکپارچه‌ی پذیرش و استفاده از فن‌آوری (UTAUT)

مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، یک چارچوب کلی در خصوص تاثیر متغیرهای خارجی بر رفتار افراد، ارائه می‌دهد [۸]. اما مدلی لازم است که به انتخاب متغیرهای خارجی و بررسی نقش آنها، کمک نماید. توسعه‌ی مطالعات مرتبط با مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) در طیف گسترده‌ای از رشته‌ها، اهمیت متغیرهای مختلف خارجی در مدل پذیرش را نشان می‌دهد. ونکاتش و همکاران [۲۴]، بیان داشتند که محققین حوزه‌ی فن‌آوری اطلاعات با مدل‌های بسیاری مواجه هستند و در انتخاب سازه‌های مدل‌ها، با محدودیت مواجه‌اند یا با انتخاب یک مدل خاص، مجبورند از مزایای سایر مدل‌ها چشم‌پوشی کنند. لذا دستیابی به یک دیدگاه یکپارچه نسبت به پذیرش فن‌آوری توسط کاربران، می‌تواند این مشکلات را برطرف سازد.

تئوری یکپارچه‌ی پذیرش و استفاده از فن‌آوری (UTAUT) پیشنهاد می‌کند که سه سازه (متشکل از تاثیرگذارترین سازه‌های تئوری‌های پیشین) عوامل تعیین‌کننده‌ی اصلی قصد استفاده از فن‌آوری نوین

هستند که عبارتند از انتظار عملکرد، انتظار تلاش و تاثیر اجتماعی. بنابراین، مدل حاصل به شرح زیر به‌دست آمد:

تئوری یکپارچه‌ی پذیرش و استفاده از فن‌آوری (UTAUT)

نقطه ضعف تئوری یکپارچه‌ی پذیرش و استفاده از فن‌آوری (UTAUT)، این است که این مدل به‌طور انحصاری بر روی درک افراد از شرایط خارجی است که منجر به قصد رفتاری و رفتار واقعی می‌شود. اما در حقیقت، بسیاری از رفتارهای افراد برای حصول اطمینان از بکارگیری فن‌آوری موردنظر (مثلاً در یک سازمان) ضروری است [۴].

تئوری انتشار نوآوری (DOI)

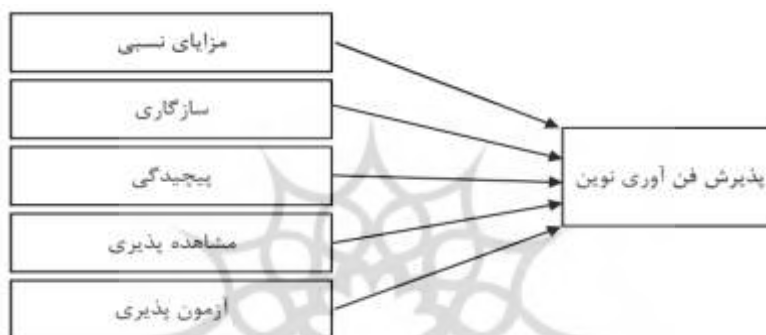
تئوری دیگری که از توسعه‌ی مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) به‌وجود آمده است، تئوری انتشار نوآوری (DOI) است که اوین بار توسط راجرز (۱۹۸۳، ۱۹۹۵) مطرح شد. طبق نظر چاولس و همکاران (۲۰۰۰)، تمرکز پژوهش‌های مبتنی بر تئوری انتشار نوآوری (DOI) روی ویژگی‌های فردی فن‌آوری مورد مطالعه است که فرد را به پذیرش فن‌آوری نوین ترغیب نموده یا باز می‌دارد [۶]. به عقیده راجرز (۱۹۹۵) نوآوری می‌تواند ایده، شیوه یا شی تازه و بکری باشد یا این‌که تازه جلوه نماید.

کمک قابل توجه تئوری انتشار نوآوری (DOI) این است که این مدل برای پژوهش‌گران این امکان را فراهم می‌نماید که آن‌ها چگونگی انتشار، اشاعه و گسترش نوآوری‌های نوین بین افراد و گروه‌های مختلف را بررسی نمایند. در تئوری انتشار نوآوری (DOI)، فرض بر این است که نرخ پذیرش با توجه به برداشت افراد از ویژگی‌های یک نوآوری تعیین می‌شود. پنج ویژگی نوآوری شامل مزایای نسبی، سازگاری،

پیچیدگی، مشاهده‌پذیری آزمون‌پذیری، در میزان گسترش و انتشار یک نوآوری، تعیین‌کننده هستند که در شکل زیر نشان داده شده و در ادامه تعریف خواهند شد [۱۸]:

مزیت نسبی، میزان درک فرد از بهتر بودن نوآوری نسبت به ایده‌ی قبلی که نوآوری می‌خواهد جایگزین آن شود. سازگاری، میزان برداشت فرد از هماهنگی نوآوری با ارزش‌های موجود، تجربه‌های گذشته و نیازهای اوست. پیچیدگی، میزان درک فرد از دشواری یادگیری بکارگیری نوآوری و آسانی استفاده از آن است. مشاهده‌پذیری، میزان قابل رویت بودن نتایج نوآوری برای دیگران بوده و آزمون‌پذیری نیز امکان بررسی و آزمون نوآوری است.

تئوری انتشار نوآوری (DOI)

مدل مناسب پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی

در برخی کشورهای پیشرفته در حوزه‌ی مالیات از جمله انگلستان، بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی مورد پذیرش قرار گرفته است. چراکه علاوه بر تمام مزایای گفته شده، با بهبود فرایندهای رسیدگی مالیاتی، به‌عنوان مهم‌ترین رکن سازمان امور مالیاتی، به مأموران مالیاتی کمک نموده و موجب تعیین سریع‌تر، دقیق‌تر و صحیح‌تر درآمد مشمول مالیات می‌شود. این امر، اعتماد و تمکین مالیاتی مودیان را افزایش داده و با ارتقای کارایی نظام مالیاتی موجب تحقق هرچه بیش‌تر درآمدهای مالیاتی دولت می‌شود.

بنابراین، پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کاربران در حوزه مالیات، به‌عنوان راه‌حلی متعالی جهت بهبود گزارشگری مالیاتی در ایران، بی‌تردید نقطه عطفی است که تحولات اساسی را به دنبال خواهد داشت. البته، علی‌رغم تمام فواید و مزایای پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالی و مالیاتی، مهم این است که این زبان از نگاه استفاده‌کننده، سودمندتر و ساده‌تر از سایر فرمت‌های گزارشگری موجود باشد، تا پذیرش اصلی و واقعی را به دست آورد [۲۲]. در غیر این صورت، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) پذیرفته نمی‌شود و هیچ گروهی از مزایای آن بهره‌مند نخواهد شد. درست مانند جعبه‌ی جواهر در بسته‌ای، که کسی آن را در نمی‌یابد.

بنابراین، از جمله عوامل مهم موثر بر پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، سودمند بودن و ساده بودن از منظر استفاده‌کنندگان یعنی کارشناسان ارشد مالیاتی می‌باشد که این عوامل در مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، مورد توجه قرار می‌گیرند. لذا پس از مرور و بررسی مهم‌ترین مدل‌ها و تئوری‌های پذیرش فن‌آوری نوین به‌نظر می‌رسد مناسب‌ترین مدل به‌منظور بررسی موضوع پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، به‌عنوان یک فن‌آوری نوظهور در عرصه گزارشگری مالیاتی، مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) می‌باشد.

امروزه شاهد نفوذ چشم‌گیر و روزافزون فن‌آوری‌های نوین در تمامی ابعاد دانش بشری هستیم. هم‌گام با این نفوذ گسترده و همه‌جانبه، مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) نقش شایانی ایفا نموده و به‌عنوان یکی از رایج‌ترین و پرکاربردترین مدل‌ها و تئوری‌های پذیرش فن‌آوری نوین در سطح فردی، در تمامی رشته‌ها مورد استفاده قرار گرفته است [۴]. از آن‌جا که تمرکز مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، بر سودمندی درک شده و سهولت استفاده درک شده می‌باشد، این عوامل با توجه به مفاهیم اساسی موجود در هر رشته تعریف می‌شوند. در واقع، عامل سودمندی درک شده توسط استفاده‌کننده‌ی فن‌آوری نوین موردنظر در یک رشته، با توجه به ویژگی‌های برجسته‌ی همان رشته تعریف شده و مورد آزمون قرار می‌گیرد. اجزای مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) به‌شرح ذیل تعریف می‌شوند:

۱. سودمندی درک شده: درجه‌ای که فرد باور دارد استفاده از یک فن‌آوری خاص، عملکرد شغلی او را بهبود می‌بخشد [۱۹].
۲. سهولت استفاده درک شده: میزانی که کاربر انتظار دارد استفاده از فن‌آوری موردنظر، نیازی به تلاش نخواهد داشت [۸].
۳. متغیرهای خارجی: مجموعه‌ی عواملی که بر برداشت‌های ذهنی افراد از مفید بودن و سهولت استفاده از فن‌آوری، تأثیر می‌گذارند [۸].

نتیجه‌گیری

یکی از سازمان‌های دولتی، سازمان امور مالیاتی کشور و یکی از مصادیق فن‌آوری‌های نوین، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) است. در برخی کشورهای پیشرفته در حوزه مالیات از جمله انگلستان، بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی مورد پذیرش قرار گرفته است. چراکه با بهبود فرایندهای رسیدگی مالیاتی، به‌عنوان مهم‌ترین رکن سازمان امور مالیاتی، به ماموران مالیاتی کمک نموده و موجب تعیین سریع‌تر، دقیق‌تر و صحیح‌تر درآمد مشمول مالیات می‌شود. این امر، اعتماد و تمکین مالیاتی مودیان را افزایش داده و با ارتقای کارایی نظام مالیاتی موجب تحقق هرچه بیش‌تر درآمدهای مالیاتی دولت می‌شود. پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کاربران در حوزه مالیات، به‌عنوان راه‌حلی متعالی جهت بهبود گزارشگری مالیاتی در ایران، بی‌تردید نقطه عطفی است که تحولات اساسی را به‌دنبال خواهد داشت.

به‌طور کلی، مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) فرض می‌کند که پذیرش هر فن‌آوری نوین با درک استفاده‌کننده از سودمندی و سهولت استفاده از این فن‌آوری که متاثر از متغیرهای خارجی هستند، ارتباط دارد

و افراد ابتدا به دلیل سودمندی و سپس به دلیل سهولت استفاده از فن‌آوری‌های نوین، از آن‌ها استفاده می‌کنند [۴]. در واقع پس از بررسی تئوری‌ها و مدل‌های اساسی پذیرش فن‌آوری نوین مشخص گردید از آن‌جا که مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، اساساً به استفاده‌کننده‌ی نهایی می‌پردازد، لذا از نظر مفهومی برای بررسی پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، کاملاً مناسب است. به عبارت بهتر، با بررسی‌های به عمل آمده مشخص گردید که جهت بررسی مساله پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور، استفاده از مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) بسیار مناسب است، به خصوص با توجه به هدف هیات تدوین استانداردهای حسابداری که تحقق سودمندی اطلاعات حسابداری است. چراکه از یک سو، طبق مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، سودمندی درک شده عبارت است از درجه‌ای که فرد باور دارد استفاده از یک فن‌آوری خاص، عملکرد شغلی او را بهبود می‌بخشد و از سوی دیگر، اطلاعاتی در حسابداری سودمند هستند که موثر بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان باشند.

فهرست منابع

۱. طالب‌نیا، قدرت‌اله و حسن اسماعیلی. (۱۳۹۷). "بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) جهت افزایش سرعت و شفافیت در گزارشگری مالی شرکتها". **مطالعات حسابداری و حسابرسی**. انجمن حسابداری ایران. سال ۷. شماره ۲۵.
2. Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). Understanding attitudes and predicting social behaviour.
3. Ajzen, I. (1991). "The theory of planned behavior". **Organizational behavior and human decision processes**, 50(2), 179-211.
4. Azam, M. (2012). Intention to adopt standard business reporting in Australia: an application of the technology-organization-environment framework.
5. Chen, Y. C. (2012). "A comparative study of e-government XBRL implementations: The potential of improving information transparency and efficiency". **Government information quarterly**, 29(4), 553-563.
6. Chwelos, P., Benbasat, I., & Dexter, A. S. (2000). "Empirical Test of an EDI Adoption Model". Graduate School of Management, California.
7. Conner, M., & Armitage, C. J. (1998). "Extending the theory of planned behavior: A review and avenues for further research". **Journal of applied social psychology**, 28(15), 1429-1464.
8. Davis, F. D., Bagozzi, R. P., & Warshaw, P. R. (1989). "User acceptance of computer technology: a comparison of two theoretical models". **Management science**, 35(8), 982-1003.
9. Davis, F.D. (1986). "Technology Acceptance Model for Empirically Testing New End-user Information Systems Theory and Results". Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology.
10. Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, MA: Addison-Wesley, 6.

11. Genuardi, P. (2004). "User adoption of information technology: Implications for application development research" (Doctoral dissertation, Georgetown University, Washington, US).
12. Hamscher, Walter. (2002). "XBRL in Taxation: The business Case". **XBRL International**. 1-6.
13. Lederer, A. L., Maupin, D. J., Sena, M. P., & Zhuang, Y. (2000). The technology acceptance model and the World Wide Web. *Decision support systems*, 29(3), 269-282.
14. Lee, J. H., & Lee, D. I. (2003). "The study on the influence of model attractive dimensions on model typicality and match-up of apparel advertisement". **Journal of Global Academy of Marketing Science**, 15.
15. Min, Q., Ji, S., & Qu, G. (2008). "Mobile commerce user acceptance study in China: a revised UTAUT model". **Tsinghua Science & Technology**, 13(3), 257-264.
16. Praditya, D., Sulastri, R., Bharosa, N., & Janssen, M. (2016, September). "Exploring XBRL-Based Reporting System: A Conceptual Framework for System Adoption and Implementation. In Conference on e-Business, e-Services and e-Society (pp. 305-316)". Springer International Publishing.
17. Rogers, E. M. (1983). **Diffusion of innovations**. New York: The Free Press.
18. Rogers, E. M. (1995). **Diffusion of Innovation**. 4th edn, The Free Press, NY, USA.
19. Taylor, S., & Todd, P. A. (1995). "Understanding information technology usage: A test of competing models". **Information systems research**, 6(2), 144-176.
20. Teo, T. (2010). "An empirical study to validate the Technology Acceptance Model (TAM) in explaining the intention to use technology among educational users". **International Journal of Information and Communication Technology Education (IJICTE)**, 6(4), 1-12.
21. Troshani, I., & Doolin, B. (2005). "Drivers and inhibitors impacting technology adoption: a qualitative investigation into the Australian experience with XBRL". In Proceedings of 18th Bled Conference Integration in Action Bled, Slovenia.
22. Vasarhelyi, M. A., Chan, D. Y., & Krahel, J. P. (2012). "Consequences of XBRL standardization on financial statement data". **Journal of Information Systems**, 26(1), 155-167.
23. Venkatesh, V., & Davis, F. D. (2000). "A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies". **Management science**, 46(2), 186-204.
24. Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). "User acceptance of information technology: Toward a unified view". **MIS quarterly**, 425-478.

Extensible Business Reporting Language (XBRL) Acceptance Model In Iranian National Tax Administration

Mina Abouhamzeh¹ ©

Phd student of Accounting, Alzahra University

Gholamreza Soleimany Amiri(PhD)²

Associate Professor, Alzahra University

Ali Abdollahi(PhD)³

Assistant Professor, Shahid Beheshti University

(Received: 18 May 2019; Accepted: 31 August 2019)

Due to the unique features of the Extensible Business Reporting Language (XBRL), its application to organizations has many benefits. Therefore, the present study tries to identify the appropriate acceptance model of Extensible Business Reporting Language (XBRL) by employees of Iranian National Tax Administration as a prerequisite for its use and application in the organization, by examining the basic acceptance models of new technologies. The tax affairs organization of the country as an executive body of the tax system plays an important role in achieving tax revenues and undoubtedly the adoption and application of advanced technologies, including the Extensible Business Reporting Language (XBRL), improves the performance of its employees and consequently increases revenues Government tax and, consequently, realization of macroeconomic goals. Therefore, it is expected that the staff of Iranian National Tax Administration adopt the eXtensible Business Reporting Language (XBRL) and according to the Technology Acceptance Model (TAM), the main factor in accepting this new technology by employees of Iranian National Tax Administration is perceived usefulness as a result of its positive impact on the qualitative information characteristics.

Keywords: Extensible Business Reporting Language (XBRL), New Technologies Acceptance Models, employees of Iranian National Tax Administration.

¹ abouhamzeh1364@gmail.com ©(Corresponding Author)

² gh_soleimany@yahoo.com

³ ali_abdollahi@sbu.ac.ir